

17363

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK

UPPSALA

Landsmålsarkivet

Dalsland

Årtemarks sn

Gustafson, Erik. 1945.

Svar på NLMA:s fråga. M. 82

Matordning och bords seder.

6 M. 4c

17363

Exc. OSD

M. 82. Matordning och bordsseder

I. Matordning.

Öteckningar för "måltid": måh, val.

Öteckning för måltid med avseende på dess kvalitet och kvantitet: skrosmåh (= duktig, starkt mättnads måltid).

Öteckning för "tid för måltid": ätarodags.

Öteckningar för "tid mellan två måltid": beta, ökt.

Regelbundna måltider ha förkunnat sig långt tillbaka som man finner, ätom i mycket fattiga hushåll.

Vår brödena voro i regel följande måltider gångre vintertid under senare hälften av 1800-talet frukost vid 7-tiden (rågbröd och smör, kaffe av kli); daggen kl. 9-10 (havrebröd och stov-mjölsrälling); medda kl. 1 (potatis, havrebröd och mjölk); aftaval kl. 4-5 (rågbröd, smör eller ost eller spek/hök och kaffe); svällsmat

vid 8-tiden (Skraujälsgröt, havrebröd och mjölk),
Samma avställningen av måltiderna varierade
mycket, beroende på ekonomin eller frikostighet,
så att det t. ex. förekom flera sov.

Matordningen under sommaren var i huvudsak
densamma, med undantag av frukosten, som då
förekom tidigare i stället. På tillfällen i regel vid
tröskningen under hösten ändrades matordningen,
så att man började arbetet vid 2-3 tiden i
stället.

Beteckning för "vardagsmat": hvardagsmat, för
"söndagsmat": söndagsmat.

Söndagsmaten skilde sig från vardagsmaten på
så sätt, att man på söndagen fick kött- eller fisk-
soppa till middag.

För sändfågmande av främmande hade man
vanligen bättre mat i en gård. Kom någon på
tillfälligt besök t. ex. så fågnades denne med

ULMA 17363. E. Gustafson. 1945
DLS. ARTEMARK
Frgl. M 82

3.
en puorögås (brödet var av sektekaka) och en
supp.

Beteckning för "sovel": soggh. Med sovel
menade man inte enbart kött- och fläskvaror,
utan även andra feta och aptitretande rätter,
såsom smör, ost eller potatismos. Hä sogghar
per kaka, både man om t. ex. smör eller pota-
tismos

Beteckning för att "äta endast ett slags
mat (antingen sovel eller bröd enbart)": msla.

Benämningen broa eller broa-muner är känd, och
betyder, att man skall äta duktigt av en rätt, van-
ligen bröd, så att man blir mätt av t. ex. juld-
dagsmaten.

Ordet matsäik är ännu levande i målet. Det
uttalas ma'saik. Betyder över huvud den mat
man har med sig under bortavaro från hemmet.
De olika tillfällen, vid vilka folk från bygden

måste leva på matsäck, voro handelsfärder till byn (Fredrikshald eller Lival), skogsarbete och under vållning.

Örtersking för "matsäck med matsäck": matpöcket.

Den mat, varav matsäcken under olika omständigheter bestod, var vanligen rågbröd med smör eller spekfläsk. Någon dryck, förutom brännvin vid handelsfärder, hade man inte i regel.

Matsäcken förvarades antingen i ett kuyte (matpöcketkuyte) eller i ett i spånarkotteknick tillverkat skrin (kuappörvha).

Brenämning för brännvinsflaska (av glas), som medfördes i matsäcken: homonflaska.

Allt någon mindre matmängd direkt per handen gavs åt tillfällig gäst eller åt barn, har förekommit. Särskilt åt barn var detta ofta fallet. Det var vanligen ett stycke bull eller smörgås.

givet direkt i handen eller ett stycke sylfänt vit,
kopierad i handen och givet direkt till gästen
(ostemus).

4. Bordroder.

Vid måltiderna äro de mindre, tog kar-
larna alltid av handtomaden. Trinnorna bruka-
de därvid skjuta handduken något bakåt.

Maten sattes fram på matbord.

Husbonden hade sin bestämda plats vid den
kortända på bordet som var längst fram i stu-
gan. Alla huets medlemmar fingo sitta ned
vid bordet, således även barn och potthjon.

Välling, soppa, gröt o. dyl. serverades på
trättallrikar. Skedarna voro också av trä. Kniv
och gaffel förekom säll. Efter slutad måltid
diskades sked och tallrik och ställdes sedan
i ett skåp. Det förekom dock, att husbonden
hade sin särskilda tallrik och sked, som han

ULMA 17363. E. Gustafson. 1945

DLS. ARTEMARK

Fgl. M 82

6.

Torkade av själar och satte smöran i lådan i
matbordet.

Köttet serverades på så sätt, att åt varje
hushållsmedlem gavs ett stycke direkt i han-
den. Potatisen lades på ett brödstycke. Man
ät således kött och potatis direkt med fing-
rarna.

Beteckning för "vila efter dagens ^{tjänst} / kväldstid":
vila medda. Middagsvilan var sommartid vanli-
gen från tjuuar.